

Bronikowski, Marian

Duszpasterstwo młodzieży w parafii

Warszawskie Studia Pastoralne 7, 39-66

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ks. Marian Bronikowski*

Duszpasterstwo młodzieży w parafii

Duszpasterstwo młodzieży jest ściśle związane z parafią,¹ w której realizowane są podstawowe zadania pastoralne Kościoła: ewangelizacja, posługa liturgiczno-sakramentalna, działalność charytatywna, organizacja życia religijnego wiernych, duszpasterstwo specjal-

* Ks. dr Marian Bronikowski od roku 1988 związany jest z Ziemią Sieradzką przez pracę duszpasterską w parafiach: *Św. Wojciecha* w Sieradzu-Męce, NSJ w Sieradzu, *Św. Walentego* w Kłocku, *Narodzenia NMP* w Charupi Małej; w roku 2006 Bp Wiesław Mering, Ordynariusz diecezji wrocławskiej, mianował go proboszczem, prałatem i dziekanem najstarszej parafii w Sieradzu *Wszystkich Świętych*. Doświadczenia w zakresie duszpasterstwa młodzieży zaowocowały opracowaniem pracy naukowej związanej z tym środowiskiem. W 2004 r. obronił pracę doktorską na UKSW w Warszawie („Realizacja duszpasterstwa młodzieży w kontekście przemian religijności młodego pokolenia. Studium pastoralne”). W 2007 r. był gospodarzem zjazdu pastoralistów polskich podczas, którego powołano Stowarzyszenie Pastoralistów i Duszpasterzy im. Jana Pawła II. Jest członkiem zespołu redakcyjnego czasopisma teologiczno-naukowego „Ateneum Kafańskie”.

¹ W warunkach polskich parafia była i nadal jest tą instytucją, w ramach której dokonuje się proces podstawowej socjalizacji religijnej. W okresie PRL-u parafia była głównym ośrodkiem duszpasterskiej działalności Kościoła i jedyną niemal strukturą, w której dokonywało się realne oddziaływanie na katolików. Do roku 1990 parafie były również głównym ośrodkiem nauczania religii wśród dzieci i młodzieży. Według danych z lat osiemdziesiątych, przy każdej parafii był co najmniej jeden punkt katechetyczny, w którym odbywały się lekcje religii. W roku 1987 w 40% ogółu parafii (N= 8.636) miało właśnie jeden punkt katechetyczny, 25% ogółu parafii - dwa punkty, w 15% parafii było trzy punkty katechetyczne, kolejno 9% parafii posiadało cztery punkty nauczania religii, w 5% parafii było pięć punktów, zaś 3% parafii posiadało po sześć punktów katechetycznych. K. Rosa, *Katechizacja dzieci i młodzieży. Duszpasterstwo akademickie, w: Rola parafii rzymskokatolickiej w organizacji życia społecznego na szczeblu lokalnym*, red. E. Firlit, E. Jarmoch, K. Rosa, W. Zdaniewicz, Warszawa 1990, s. 49-50.

ne.² Tempo przemian sprawia, że parafia z wielkimi trudnościami wypełnia te zadania.³ Trzeba jednak zaznaczyć, że wszelkie pozytywne rozwiązania problemów duszpasterstwa młodzieży dotyczą również całej wspólnoty Kościoła, który przyjmuje pełną odpowiedzialność za wiarę, w tym także za wiarę młodych.⁴

Podmiotowość duszpasterzy „młodzieżowych”

Różnica między kapłanami a wiernymi świeckimi polega na odmiennym sposobie sprawowania kultycznego, profetycznego i królewskiego urzędu Chrystusa.⁵ Rolą kapłaństwa hierarchicznego, z tytułu sakramentu święceń, jest działać w Osobie Chrystusa-Głowy i przekazywać łaski przez słowo Boże i sakramenty.⁶ Kapłaństwo pow-

² „Potrzeba dzisiaj duszpasterstwa naprawdę misyjnego, które nie czeka biernie, lecz wyrusza na poszukiwanie zagubionych owiec. Duszpasterstwo parafialne pozostaje również i dzisiaj podstawową formą duszpasterstwa. Wymaga ono jednak uzupełnienia o rozmaite formy duszpasterstwa specjalistycznego, pracy w grupach i zespołach, dzięki czemu parafia staną się autentycznymi „wspólnotami wspólnot”. Należy także roztropnie sięgać po środki, jakich dostarcza nam współczesna technika: radio, telewizja i prasa, nie zapominając jednak o tak zwanych środkach ubogich, których skuteczność potwierdza Ewangelia”. Jan Paweł II, *Kościół wspólnotą ewangelizującą*. Przemówienie do biskupów polskich przybyłych z wizytą *ad limina Apostolorum* 12 I 1993, „L’Osservatore Romano” 14(1993)2, s. 18.

³ Zob. A. Mazzoleni, *Le strutture comunitarie della nuova parrocchia*, Roma 1973, s. 55n.

⁴ G. Angelini, *Pastorale giovanile e prassi complessiva della Chiesa*, w: Facolta Teologica dell’Italia Settentrionale, *Condizione giovanile e annuncio della fede*, Brescia 1979, s. 87.

⁵ „Aspekt ontologiczny posługiwania kapłańskiego jest, jako taki, ukierunkowany na jego rzeczywistość funkcjonalną. Chociaż charyzmat jest udzielany na stałe, personalnie członkom Kościoła, posługa nie ma innej racji bytu poza służbą Kościołowi; służbą, która rozgałęzia się w trzech zasadniczych kierunkach: przepowiadanie Słowa (funkcja prorocka, nauczanie czyli magisterium), przewodniczenie sakramentom (funkcja liturgiczna albo kultyczna) oraz kierowanie wspólnotą (funkcja hodegetyczna, rządzenie).” J. G. Pagé, *Człowiek Boży (Homo Dei)*, w: *Kapłaństwo*, Kolekcja „Communio”, t. 3, Poznań-Warszawa 1988, s. 234.

⁶ „Duch służby nie pomniejsza w niczym samej władzy. Kapłanom zostaje powierzona wielka władza polegająca na działaniu w imieniu Chrystusa – Głowy, zwłaszcza zaś władza wypowiedziana w Jego imieniu słów konsekracji eucharystycznej i odpuszczania grzechów. Dar ten, daleki od tego, by był «straszny», ma na uwadze dobro wszystkich, albowiem ma być wykonywany tylko jako służba.” J. Galot, *Postać kapłana w świetle Soboru Watykańskiego II*, w: *Kapłaństwo*, dz.

szechne wiernych świeckich, którego źródłem jest Chrztost i Bierzmowanie, polega natomiast na czynnym uczestnictwie w życiu Kościoła i na szukaniu Królestwa Bożego poprzez angażowanie się w sprawy doczesne, i kierowanie nimi zgodnie z wolą Bożą.⁷

W duszpasterstwie młodzieży istotna jest ścisła współpraca duchowieństwa z laikatem.⁸ W ocenie współpracy wiernych świeckich z hierarchią w Kościele Polskim należy uwzględnić odpowiedzi na następujące pytania: Czy Kościół w Polsce, dysponujący bogatą kadrą duchowieństwa, jest zdolny wychować solidnych chrześcijan o nastawieniach apostołskich, działających czynnie w strukturach parafialnych i ponadparafialnych oraz w świecie? Czy dominujące u nas duszpasterstwo „masowe” nie stanowi pewnej przeszkody dla rozwoju aktywności ewangelizacyjno-apostołskiej świeckich? Czy dokonujące się u nas przemiany w dziedzinie apostołstwa świeckich nie prowadzą do powolnego tworzenia się „elity katolickiej”, bez aktywizacji apostołskiej szerokich mas ludzi świeckich?⁹

Te pytania pokazują drogi rozwoju duszpasterstwa młodzieży w Polsce. Młodzi ludzie wymagają szczególnej troski Kościoła, której odzwierciedleniem jest poziom duszpasterskiej posługi w ich środowisku. Duszpasterstwo jest działalnością całego Kościoła, ale pod przewodnictwem hierarchii.¹⁰ Młodzież potrzebuje wyraźnego świa-

cyt., s. 238.

⁷ P. C. Phan, *Możliwość duchowości świeckich: ponowne przebadanie niektórych założeń teologicznych*, „Communio” 7(1987)3, s. 70.

⁸ R. Kereszty stwierdza, „że w zasadzie cały zakres spraw z dziedziny teologii podpada pod kompetencje teologii duchowości, która patrzy na wszystkie szczególne zagadnienia teologii (tajemnica Trójcy Świętej, Wcielenie, zbawienie, Kościół, Słowo Boże, sakramenty, eschatologia) ze szczególnego punktu widzenia – bada ona całe Objawienie jako dążące do doskonalenia człowieka (zarówno wspólnoty Kościoła, jak i jego poszczególnych członków) przez Ducha Świętego – w zgodności z Chrystusem i z Jego synowską zależnością od Ojca.” R. Kereszty, *Teologia i duchowość: zadanie syntezy*, w: *Podstawy wiary. Teologia*, Kolekcja „Communio”, t. 6, Poznań 1991, s. 393.

⁹ J. Mariański, *Kontrowersje wokół roli świeckich w parafii*, w: *Kościół-świat-świeccy*, Warszawa 1988, s. 70.

¹⁰ Chrystus ustanowił hierarchię jako nadprzyrodzone narzędzie, którym On sam się posługuje, aby swoim mistycznym członkom udzielać przewspaniałych darów prawdy i łaski i nadać Ciału Mistycznemu, pielgrzymującemu na ziemi, własny widzialny organizm, doskonałą jedność, zdolność odpowiedniego wykonywania

dectwa świętości i oczekuje go zwłaszcza od kapłanów. A. Ballestrero stwierdza natomiast, że w duszpasterstwie tradycyjnym ksiądz musi robić wszystko, myśleć o wszystkim i wszędzie być. To jednak nie zwalania go od konieczności otwarcia umysłu na światło planów Bożych, które kierują ich działalnością i podtrzymują apostołską płodność.¹¹ Tymczasem kapłani często są daleko od rzeczywistych problemów zwykłych ludzi, ale wierni również są niezorientowani w problemach życia kapłańskiego: *Dość powszechnie sądzi się, że ksiądz nie ma nic do roboty. Odprawiwszy mszę jest wolny i tylko spaceruje, chodząc z wizytami domowymi.*¹² Należy zatem uwzględnić postulat Y. Congara, aby rozważając sprawę pozycji biskupów i laikatu w Kościele, nie zapomniano o podmiotowości kapłanów, gdyż ksiądz jest jakby *zmiażdżony między biskupem i świeckimi.*¹³

Wspólnotowość parafii

Dziś jeszcze w Europie, tak w krajach postkomunistycznych, jak i na Zachodzie, parafia – choć potrzebuje ciągłej odnowy – nadal ma do spełnienia bardzo aktualne posłannictwo w wymiarze duszpasterskim i eklezjalnym. Nadal potrafi ona dawać wiernym możliwość rzeczywistego prowadzenia życia chrześcijańskiego. Jest wciąż miejscem autentycznej humanizacji i socjalizacji, zarówno w bezimiennym i samotnym tłumie wielkich współczesnych miast, jak i na słabo zaludnionych obszarach wiejskich.¹⁴

zadań, stosowną rozmaitość i duchowe piękno. Paweł VI, Encyklika *Ecclesiam suam*, 37.

¹¹ A. Ballestrero, *Vieni e seguimi*, Casale Monferrato 1991, s. 45.

¹² W. Goddijn, *Rola kapłana w Kościele i w społeczeństwie*, w: *Ludzie – wiara – Kościół. Analizy socjologiczne*, Warszawa 1966, s. 217. F. Grudniok formułuje bardzo praktyczną radę dla wikariuszy, którzy powinni współpracować z proboszczami: „Proboszcz jest równocześnie twoim ojcem i szefem. Jest to łaska, której lekceważyć nie wolno. Istnieje bowiem praktyczna wiedza o życiu duszpasterskim, którą daje tylko długoletnie doświadczenie w parafii. Aby zdobyć to doświadczenie, trzeba – zwłaszcza w początkach – pozwolić się kierować przez proboszcza, który winien stać się wychowawcą i kierownikiem. Nie wolno okazywać, że jest się już dojrzałym i niepodatnym na wpływy.” F. Grudniok, *Być kapłanem. Refleksje ascetyczno-duszpasterskie*, Kraków 1978, s. 204.

¹³ Cyt. za W. Goddijn, *Rola kapłana w Kościele i w społeczeństwie*, art. cyt., s. 216.

¹⁴ Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Ecclesia in Europa*, 15.

Wysiłek duszpasterski kapłanów powinien być przede wszystkim skierowany na tworzenie duchowej więzi człowieka z Bogiem (proces zbawczy), a równocześnie na pogłębianie więzi zrozumienia i miłości pomiędzy ludźmi. Temu celowi służą wspólnotowe struktury kościelne i świeckie, wśród których niezastąpioną rolę odgrywa parafia.¹⁵ Sobór Watykański II wskazał wiele sposobów, dzięki którym parafia mogą stać się żywymi organizmami, pulsującymi duchową energią. Potrzebna jest tu wielka i ciągła troska o rozwój życia sakramentalnego wiernych oraz formacja wewnętrzna prowadzona konsekwentnie i z umiejętnością, tak aby mogli oni poczuć się rzeczywistymi podmiotami w życiu Kościoła i przejąć należną im część odpowiedzialności za wiarę w Kościele i w społeczeństwie.

Skuteczność apostołstwa ludzi świeckich zależy od ich zjednoczenia z Chrystusem.¹⁶ W tym procesie mają swoje zadania do spełnienia różnego rodzaju stowarzyszenia i organizacje katolickie, jak również przewidziane w prawie kanonicznym instytucje rad różnego szczebla i rodzaju. Dowartościować też należy różne grupy i wspólnoty formacyjne katolików świeckich, które się razem modlą, odprawiają rekolekcje, wspólnie pogłębiają wiedzę religijną i studiują jakże dziś potrzebną w Polsce społeczną naukę Kościoła.¹⁷

Te zadania stoją także przed współczesnym duszpasterstwem młodzieży. Na pierwsze miejsce wysuwa się jednak zadanie najtrudniejsze, czyli formowanie postaw wiary i kształtowanie sumień młodych ludzi. Jest ono realizowane również w małych grupach, które mogą udzielać pomocy w poznawaniu wartości ewangelicznych, a także formować świadomych i współodpowiedzialnych za Kościół młodych chrześcijan. W rozwoju tych małych wspólnot duże znacze-

¹⁵ Zbawcza misja Chrystusa realizuje się w Kościele lokalnym. Każdy z tych Kościołów, na mocy hierarchicznej więzi z Biskupem Rzymu, jest w stanie udostępnić człowiekowi pokarm słowa Bożego i łaskę sakramentalną przez posługę biskupa, a także skupionego wokół niego presbyterium. Korzystanie z tej posługi pozwala na nieustanne budowanie i umacnianie wspólnoty Mistycznego Ciała Chrystusa.

¹⁶ „Kto trwa we Mnie, a Ja w nim, ten przynosi owoc obfity, ponieważ beze Mnie nic nie możecie uczynić” (J 15, 5).

¹⁷ Jan Paweł II, *W trosce o wielki i ofiarny czyn nowej ewangelizacji*. Przemówienie do biskupów polskich przybyłych z wizytą „ad limina Apostolorum” 2 II 1998, 3.

nie ma konfrontacja własnego przeżycia wiary z wiarą innych członków wspólnoty.¹⁸

Młodzi ludzie, którzy szukają oparcia w małych grupach, potrafią rozmawiać z rówieśnikami o swoich problemach, ale nie są w stanie ich rozwiązać. W tym kontekście należy rozważyć ciągle aktualny postulat bpa Ado del Monte, który twierdzi, że *trzeba najpierw gruntownie poznać sytuację świata młodzieży i z miłością i zaufaniem odróżnić znaki pozytywne – a jest ich wiele – które świadomie czy nieświadomie wyrażają młodzi ludzie. Wreszcie konieczne jest tworzenie grup, kół i stowarzyszeń, byleby tylko były one kościelne. W nich przede wszystkim doświadcza się tajemnicy Chrystusa i kształtuje się wspólnota eklezjalna.*¹⁹

Wspólnoty religijno-kościelne spełniają ważną rolę w duszpasterstwie, ale żadna wspólnota nie jest dla siebie samej odbiciem całego Kościoła. Każda bez wyjątku wspólnota potrzebuje zarówno łączności z całym Kościołem, jak również powiązania lub nawet zespolenia z innymi wspólnotami, tak samo zresztą jak inne wspólnoty potrzebują tej jednej, konkretnej i są ku niej zwrócone. Jednym z zadań duszpasterskich jest kojarzenie wspólnot, konsolidowanie ich działalności (ewangelizacja, apostołstwo, edukacja i wychowanie, formacja duchowa) i w realizowaniu pośrednictwa zbawczego.²⁰

Dla wszelkich wspólnot religijnych punktem odniesienia jest cały Kościół, którego manifestacją lokalną jest diecezja i parafia. Każda wspólnota o charakterze religijnym może się rozwijać prawidłowo tylko w ramach całego Kościoła, ale jednocześnie cały Kościół, jako wspólnota, ściśle jest złączony ze wspólnotami podstawowymi (diecezja, parafia) i działającymi tam małymi wspólnotami. Jan Paweł II docenia to, że niezastąpionym środkiem formacji młodych są organizacje, stowarzyszenia i ruchy katolickie. Zwracając się do biskupów polskich, powiedział: *Jest ich dzisiaj w Polsce coraz więcej. Ze szczególnym zaś zadowoleniem powitałem Waszą, drodzy Bracia,*

¹⁸ Por. R. Kamiński, *Parafia wspólnotą wspólnot*, w: *Kościół w służbie człowieka*, red. W. Turek. J. Mariański, Olsztyn 1990, s. 212.

¹⁹ *Sytuacja w świecie młodzieży*, „Życie i Myśl” 28(1978)2, s. 50.

²⁰ Zob. S. Kowalczyk, *Podstawy światopoglądu chrześcijańskiego*, Wrocław 1986, s. 97.

*decyzje dotyczącą ponownego powołania do życia Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży, które ma u nas tak bogatą i piękną tradycję.*²¹

Apostolstwo w duszpasterstwie młodzieży

W duszpasterstwie młodzieży trzeba podjąć takie inicjatywy, poprzez które będzie można sprawować służbę apostołską, dostosowaną do konkretnych potrzeb młodych ludzi i do ich zdolności podejmowania dojrzałej decyzji w płaszczyźnie wiary. W duszpasterstwie młodzieży chodzi o taki typ apostolstwa, który zakładałby wyraźną troskę o ostateczny charakter decyzji wiary, respektującej generalnie cały proces humanizacji życia ludzkiego.²² Szczególną rolę w tak pojętym przygotowaniu do apostolstwa ma inicjacja wiary. Młodzi ludzie potrzebują żywego i autentycznego świadectwa wiary, dlatego duszpasterze nie mogą chronić swych podopiecznych przed ryzykiem i niebezpieczeństwami drogi wiary i wskazywać na możliwość jej skrócenia. Wprowadzanie w nową formę życia, w nowy sposób „bycia w świecie”, wymaga, aby inicjowany sam pokonywał drogę, aby sam stawał czoła próbom i aby rzeczywiście do końca poznał swój nowy status. Tylko bowiem na drodze jego osobistych poszukiwań tworzą się więzy między nauczającym i uczniem. Wynikają one między innymi z rozwijanych procesów poznawczych oraz opanowania wiedzy. Należy też pamiętać, że posiadana wiedza czyni człowieka wolnym, a przez to odpowiedzialnym za świadomie dokonywany wybór. W ten sposób stopniowo – w trakcie procesu przekazywania – uczeń staje się partnerem.²³

W tym kontekście bardzo ważne staje się przygotowanie duchowe do apostolstwa. Przede wszystkim młody człowiek musi nauczyć się pełnić posłannictwo Chrystusa i Kościoła, przeżywając przez wiarę Boską tajemnicę stworzenia i odkupienia. Do tego potrzebne jest otwarcie na pobudzenia Ducha Świętego, który nakłania

²¹ Jan Paweł II, Kościół wspólnotą ewangelizującą, art. cyt., s. 17.

²² G. Angelini, *Pastorale giovanile e prassi comlessiva della Chiesa*, w: Facolta Teologica dell'Italia Settentrionale, *Condizione giovanile e annuncio della fede*, dz. cyt., s. 91.

²³ A. Binz, *Katecheta: misja, zawód czy powołanie?*, w: *W służbie człowiekowi. Studium duszpastersko-katechetyczne*, red. Z. Marek, Kraków 1991, s. 93-94.

wszystkich ludzi do miłości Boga Ojca oraz świata i ludzi w Bogu (DA 29). Przy uwzględnieniu szerokiej panoramy apostołskiej działalności można określić zasadnicze kierunki rozwoju apostołstwa młodzieży ściśle związanego z duszpasterstwem młodzieży: wzrastanie znaczenia ruchów młodzieżowych już działających w Kościele, umacnianie się różnych form duszpasterstwa specjalnego (np. akademickiego, dzieci z rodzin zaniedbanych moralnie i materialnie, duszpasterstwa „wakacyjnego”), konsolidacja działań związanych z rekolekcjami parafialnymi i młodzieżowymi (szkolnymi),²⁴ ożywienie udziału młodzieży w życiu parafialnym poprzez duszpasterstwo grupowe, „oczyszczenie” starych wspólnot kościelnych i powstawanie nowych grup religijnych (formacyjno-modlitewnych), wzrost znaczenia poszerzonej służby ministranckiej, restauracja idei harcerskich, przemiana charakteru duszpasterstwa pielgrzymkowego w kierunku „rekolekcji w drodze”, zaangażowanie świeckich w katechizację parafialną i szkolną. Ważną rolę w apostołskiej misji spełniają też wszelkie inicjatywy, których celem jest włączenie młodych ludzi we współpracę ze strukturami lokalnymi.²⁵

Do istotnych osiągnięć duszpasterstwa młodzieży trzeba natomiast zaliczyć wszechstronną pomoc Kościoła, świadczoną młodym ludziom w poszukiwaniu prawdziwych wartości ewangelicznych,

²⁴ G. Miller, podkreślając znaczenie dialogu duszpasterskiego, podaje jako przykład rekolekcje parafialne. „Doskonałym tematem do rozważań podczas parafialnych rekolekcji byłoby zastanowienie się, co nam chrześcijanom-katolikom, regularnie uczęszczającym do kościoła, mają do powiedzenia inni (nie uczęszczający do kościoła, niekatolicy, niechrześcijanie); poganin chrześcijaninowi, laik teologowi, słaby możnemu, biedak bogatemu, młodzież dorosłym, dzieci rodzicom. Jak się dobrze dzieje w parafii, w której widać troskę o wysłuchiwanie i prawdziwą zdolność do dialogu. Wynika z tego, że od nieustannego pouczenia należy odstąpić.” G. Miller, *Tolerancja cnotą chrześcijańską. „Znoście się wzajemnie w miłości” (Ef 4, 2)*, w: *W służbie człowiekowi. Studium duszpastersko-katechetyczne*, dz. cyt., s. 132.

²⁵ Organizowanie różnych form współpracy z młodzieżą owocuje powstawaniem zespołów młodzieżowych. Przykładem takiej inicjatywy jest Młodzieżowa Rada Powiatu, która powstała w Poddębicach. Tworzy ją 30 młodych ludzi, uczących się w szkołach ponadgimnazjalnych prowadzonych przez powiat poddębicki. Zadaniem tej rady jest reprezentowanie młodzieży wobec władz samorządowych, doskonalenie umiejętności obywatelskich i popularyzowanie idei demokracji i samorządności, a także wymiana doświadczeń z podobnymi radami. Zob.: *Młodzieżowa Rada Powiatu*, „W Uniejowie” 4(2000), s. 5-6.

wolnych od obciążeń ideologicznych, których przyczyną są przemiany cywilizacyjno-społeczno-kulturowe.²⁶ Do podstawowych form przy-parafialnego duszpasterstwa młodzieży można zaliczyć przede wszystkim odprawianie Mszy świętych dla młodzieży. Dowartościować również należy wszelkiego rodzaju spotkania modlitewne, zwłaszcza nocne czuwania (parafialne czy dekanalne). Jeżeli młody człowiek usłyszcy w czasie takich spotkań treści, które pomogą mu w rozwiązaniu jego problemów, wtedy zbliży się do Boga, widząc w tym osobistą szansę. Praca charytatywna jest kolejną ważną dziedziną duszpasterstwa młodzieży. Chodzi w tym wypadku przede wszystkim o różne formy działań związanych z wolontariatem. Także wszelkie działania o charakterze kulturalnym wymagają aktywnego udziału młodych ludzi. Przede wszystkim parafialne kluby młodzieżowe powinny być prowadzone przez samą młodzież. Docenci również należy zaangażowanie poszczególnych grup młodzieżowych w parafii w różne „inicjatywy” duszpasterskie (np. przygotowanie ołtarza na Boże Ciało, zabezpieczenie porządku w czasie procesji). Zwiększa to szansę na związanie młodzieży ze swoją parafią. Jest to szczególnie ważne teraz, kiedy nauczanie religii w szkole „oderwało” wielu młodych od parafii.²⁷

Do przedsięwzięć duszpasterskich organizowanych na szczeblu diecezji, w których duszpasterstwo młodzieży powinno uczestniczyć, można zaliczyć: diecezjalne spotkania młodzieżowe; beatyfikacje sług Bożych związanych z diecezją, w której są później przeprowadzane uroczystości dziękczynne; uroczystości ku czci patronów diecezji; jubileusze najważniejszych świątyn i klasztorów; podnie-

²⁶ Istotą objawienia jest działanie Boga, który „w nadmiarze swej miłości zwraca się do ludzi jak do przyjaciół (por. Wj 33, 11; J 15, 14-15) i obcuje z nimi (por. Ba 3, 38), aby ich zaprosić do wspólnoty i przyjąć ich do niej” (KO 2). Zbawienie dokonuje się dla świata i w świecie. Kościół zatem nie może działać jak sekta, która stara się wtajemniczyć ludzi w pewne formy życia, lecz powinien spełniać zadanie drożdży przekształcających samą rzeczywistość, jest bowiem rolą i pługiem samego Boga. Kapłani są otwarci na świat przez swoją dyspozycyjność, która uzdatnia ich do autentycznego włączenia się do pracy ewangelizacyjno-misyjnej, drogi jaką musi przebyć Kościół. A. Bravo, *Prezbiterat jako apostolski sposób życia*, w: *Kapłaństwo*, dz. cyt., s. 249-250.

²⁷ J. Mikołajec, J. Polok, *Sprawozdanie ze spotkania dekanalnych duszpasterzy młodzieży*, „Forum Duszpasterskie” 7(1997)27, s. 40-41.

sienie do godności bazyliki mniejszej któregoś z kościołów diecezjalnych; święcenia kapłańskie, przeprowadzane zwłaszcza w różnych ośrodkach diecezji; Konferencje Episkopatu na terenie diecezji; synod diecezjalny; duszpasterstwo maryjne: koronacja wizerunków Matki Bożej, nawiedzenie kopii cudownego obrazu jasnogórskiego, diecezjalne pielgrzymki do Częstochowy lub lokalnych sanktuariów.²⁸

Rodzinność duszpasterstwa młodzieży

„Mała stabilizacja” to inaczej kompleks wartości decydujących o sensie życia skupionych wokół szczęścia rodzinnego.²⁹ Rodzina jest dla młodych ludzi najważniejszą wartością. Młodzież spędza wiele czasu poza domem (w szkole, z rówieśnikami), ale ich życie ogniskuje się w rodzinie (z niej wychodzi, do niej wraca, w jej dzieje się wplata). Z małymi wyjątkami każdy człowiek żyje w rodzinie i im więcej lat mija, tym bardziej zdaje sobie sprawę z tego, jak ważne są sprawy rodziny. Jak ważne jest to, jaka jest ta rodzina i jacy ludzie z niej wychodzą.³⁰ W duszpasterstwie młodzieży dowartościowania domaga się zatem „rodzinna natura” człowieka.

Rodzina we wszystkich wymiarach towarzyszy człowiekowi przez całe życie. Powinno to znaleźć odzwierciedlenie w pastoralnej działalności Kościoła, zwłaszcza w misji wychowawczej. W. B. Skrzydlewski pisze, że *jest rzeczą uderzającą w Bożym dziele zbawienia, że aby dokonać swego wielkiego dzieła, Zbawca świata przychodzi poprzez rodzinę. Mógł pojawić się na świecie inaczej, od razu jako człowiek dojrzały, gotowy do misji nauczania i zakładania Kościoła.*

²⁸ A. Potocki, *Diecezja jako podmiot duszpasterstwa – polskie uwarunkowania*, „Ate-neum Kapłańskie” 121(1993), s. 31.

²⁹ Młodzież polska w czasie badań w 1973 r. wybierała wartości nadające sens ludzkiemu życiu według następującej hierarchii: szczęście rodzinne (59%), znalezienie własnego miejsca w społeczeństwie (49%), miłość i wielkie uczucie (47%), zdobycie ludzkiego zaufania (46%), praca (38%), przyzwoita pozycja materialna (27%), wykształcenie (24%), pozostawienie po swoim życiu jakiegoś trwałego śladu (14%), głęboka wiara religijna (14%), zdobycie indywidualności i własnego oblicza (13%), dążenie do wybranego celu (12%), spokojne życie (12%), wiara w jakąś wielką ideę (7%), bogactwo wrażeń (4%). K. Kiciński, J. Kurczewski, *Poglądy etyczne młodego pokolenia Polaków*, Warszawa 1977, s. 23.

³⁰ W. B. Skrzydlewski, *Chrześcijańska wizja miłości, małżeństwa i rodziny*, Kraków 1982, s. 7-9.

Tymczasem wybrał inną drogę, drogę najbardziej ludzką: przyszedł na świat w rodzinie, w niej się wychowywał i w niej przygotowywał się do swojej misji. Tradycja chrześcijańska zawsze podkreślała wielkie znaczenie narodzenia i życia Chrystusa w rodzinie.³¹

Należy zatem postawić pytanie: jak w duszpasterstwie młodzieży można wykorzystać tę rodzinną tradycję chrześcijańską? W odniesieniu do młodzieży widać wyraźnie potrzebę koordynacji doświadczeń życia rodzinnego z doświadczeniami życia wspólnoty kościelnej. Rodzina i Kościół potrzebują siebie nawzajem. Człowiek wychowywany w rodzinie potrzebuje również opieki, troski, zrozumienia we wspólnocie Kościoła. Zadania wychowawcze, wynikające z życia rodzinnego i kościelnego, nie powinny się nakładać, ale uzupełniać. W wychowaniu rodzinnym i duszpasterskim może istnieć wspólny system wartości, które w rodzinie i w Kościele w różny sposób są wykorzystywane do określania norm osobowych i społecznych, a przede wszystkim moralnych. Istnieją jednak „wartości wyłączone”, które są niezbywalne zarówno przez rodzinę, jak i przez Kościół. Wartości sakramentalne są przykładem niezbywalności kościelnej, a wartości rodzicielskie są przykładem niezbywalności rodzinnej. Są wreszcie wartości niezależne, które wymagają ścisłego określenia ich znaczenia przez Kościół i przez rodzinę. Należy do nich miłość jako podstawa wspólnoty życia małżeńskiego, rodzinnego i społecznego.

Miłość sprawia, że wszyscy ludzie są dziećmi Ojca niebieskiego, dlatego w innych ludziach powinni dojrzeć swoich braci i siostry, i tak też ich traktować. G. Miller podkreśla, że *bezpieczeństwo i możliwość rozwijania siebie jest powszechnym pragnieniem ludzi. Kiedy więc wspólnota wierzących spełnia to, do czego jest powołana, wówczas może ona zacząć przywracać nadzieję ludziom poszukującym wspólnoty, wierności i zaufania, bezpieczeństwa i solidarności. Spełnienie tych oczekiwań możliwe jest tylko wówczas, gdy procesy te będą odbywać się w nas. Im chrześcijanie bardziej będą związani z Bogiem, tym więcej będzie między nimi braterstwa, gdyż miłość Boga jest tym rozstrzygającym kryterium miłości bliźniego*

³¹ Tamże, s. 7.

*i na odwrót. Braterstwo staje się zatem wykładnikiem, czy chrześcijaństwo biorą Boga na serio.*³²

Podmiot duszpasterstwa młodzieży

Misja pastoralna Kościoła w środowisku młodzieżowym ściśle związana jest z zadaniami, jakie spełniają duszpasterze, których działalność powinna zostać odrodzona, ożywiona i uzupełniona. Realizacja tych postulatów wymaga poznania ocen wystawianych przez młodzież postawom kapłanów i opinii na temat ich pracy duszpasterskiej, a także uwarunkowań duszpasterstwa młodzieży prowadzonego w parafii.³³

Według młodzieży najważniejsze wymiary godności kapłańskiej to funkcja głosiciela słowa Bożego (Ewangelii) i nauczyciela wiary. Kapłan, spełniając te funkcje, jest człowiekiem, jak każdy inny. Młodzież pojmuje funkcję prorocką jako głoszenie i nauczanie wiary. Jest to wynik spojrzenia na przekaz słowa Bożego przez pryzmat katechizacji, jako „lekcji wiary”. Z tego względu podkreślić należy przede wszystkim duże znaczenie katechezy szkolnej, która dla młodzieży stanowi ważny czynnik edukacji religijnej i w decydujący sposób wpływa na kształtowanie obrazu kapłana, który jest uzupełniony na podstawie doświadczeń „sakramentalnych” (zwłaszcza udział w Mszy św. i przystępowaniu do Sakramentu Pokuty i Pojednania).

W tym aspekcie docenić należy także świadectwo życia samych kapłanów. Możliwości kontaktu osobowego młodzieży z kapłanami związane są przede wszystkim z katechizacją szkolną i parafialną, ale dowartościować trzeba również pośrednie środki komuni-

³² G. Miller, *Tolerancja cnotą chrześcijańską. Znoście się wzajemnie w miłości (Ef 4, 2)*, art. cyt., s. 137.

³³ Badania przeprowadzono w grudniu 2002 r. i styczniu 2003 r. w trzech klasach wszystkich typów szkół na terenie Rejonu Sieradzkiego w Diecezji Włocławskiej. W badaniach wzięło udział 930 osób. Badania empiryczne zostały przeprowadzone techniką ankiety audytoryjnej. Anonimowy kwestionariusz ankiety wypełniali uczniowie obecni w szkole na lekcji religii, w obecności przygotowanych i poinstruowanych nauczycieli, którzy w czasie wypełniania ankiet udzielali niezbędnej pomocy i wyjaśnień. Dokładne dane zob. M. Bronikowski, *Realizacja duszpasterstwa młodzieży w kontekście przemian religijności młodego pokolenia (Studium pastoralne)*, Warszawa 2004 (mps w Archiwum Biblioteki UKSW w Warszawie).

kacji z kapłanami, istniejące zwłaszcza w ramach sprawowania niedzielnej Eucharystii. Ważnym środkiem kształtowania pozytywnych opinii na temat kapłanów może stać się konfesjonał. Dowartościować należy jednak osobiste spotkania duszpasterza z młodymi ludźmi, gdyż potrzebują oni kontaktu z kapłanem-doradcą. Nie można też lekceważyć wszelkich możliwości pozytywnego kształtowania opinii na temat kapłanów w rodzinnej wspólnotce.

Z odpowiedzi młodych ludzi na temat najbardziej wartościowych elementów w postawach księży wynika, że najważniejsze i najbardziej cenne dla badanej młodzieży są cechy naturalne: człowieczeństwo (dobry stosunek do wszystkich ludzi) 31,5%; tolerancja i wyrozumiałość – 24,1%, ale ukierunkowane na wartości „duchowe”: gorliwość w służbie Bożej – 15,1%.

Młodzież, dostrzegając ludzki wymiar służby kapłańskiej, nie pomniejsza duchowych uwarunkowań pracy duszpasterskiej. Ludzki wymiar duszpasterskiej posługi pozwala młodym ludziom bardziej uświadomić sobie swoją własną godność płynącą z kapłaństwa powszechnego, a pośrednio wskazuje na możliwości współpracy z kapłanami zarówno na płaszczyźnie ludzkiej, jak i duchowej. W nauczaniu religii należy zatem z większą atencją podkreślać godność kapłańskiej służby księży, ale ważne jest również dowartościowanie godności chrześcijańskiej, której źródłem jest kapłaństwo powszechne. To zbliżenie kapłanów i świeckich i zrównoważenie ról kapłańskich zaowocuje stworzeniem możliwości współpracy na płaszczyźnie ludzkiej i większego zaangażowania świeckich w pełnienie służby Bożej.

Należy jednak wyraźnie zaznaczyć, że akceptacja przez młodych ludzi osoby kapłana i jego sposobów działania zależy przede wszystkim od poziomu jego całościowej formacji. Przygotowanie przyszłych kapłanów – duszpasterzy łączy się bezpośrednio ze skutecznością ich posługiwania pastoralnego, którego fundamentem jest profesjonalizacja kapłaństwa, zawierająca elementy bezspornie korzystne dla duszpasterstwa. O. Schreuder stwierdza, że należy do niej: *specjalizacja i intensyfikacja właściwej kościelno-religijnej funkcji kapłaństwa, koncentracja wychowania i przygotowania do kapłaństwa, podniesienie jego poziomu naukowego zarówno przez wprowadzenie studiów akademickich, jak i przez adaptację progra-*

mu nauczania do potrzeb pastoralnych.³⁴ W przygotowaniu kapłanów do pracy w środowisku młodzieży należy zatem dowartościować zarówno studia specjalistyczne, które wzbogacą ich wiedzę teoretyczną, jak też docenić znaczenie formacji, której źródłem jest osobiste doświadczenie, płynące z zaangażowania w praktyczną działalność pastoralną w środowisku młodzieżowym.³⁵

W duszpasterstwie młodzieży powinni uczestniczyć także wierni świeccy. Obowiązuje tu jednak podstawowa zasada „jedności z Kościołem” rozumianej bardzo szeroko, co pozwoli uniknąć przejawów izolacjonizmu i elitaryzmu w środowisku młodzieży. Warunkiem autentyczności działań świeckich o charakterze apostołskim jest łączność z Kościołem, gdyż *żadna inicjatywa nie może przybierać miana «katolickiej» bez zgody prawowitej władzy kościelnej* (DA 24).

Z badań wynika, że dominującą rolę w duszpasterstwie młodzieży powinni odegrać rodzice – 49,6%. Rola rodziców, którzy są reprezentantami całego kręgu osób należących do rodziny, domaga się współpracy z katechetami świeckimi – 48,8%. Młodzież widzi również miejsce w duszpasterstwie dla psychologa – 39%; nauczyciela i wychowawcy – 33,5%; animatora grupy religijnej – 24,2%; lokalnych twórców kultury – 16,7%; lekarza – 16,3%; pracowników domu kultury – 15,1%; przedstawicieli lokalnych mediów – 14,4%; prawnika – 11,1%; miejscowych przedstawicieli sportu – 9,2%; władz samorządowych – 9%; służb porządkowych – 8,7%; pracowników ośrodków pomocy społecznej – 7,5%.

Uzyskane wyniki pokazują wysoką rangę rodziców i katechetów świeckich w duszpasterstwie młodzieży. Najniżej sklasyfikowane zostały instytucje o charakterze lokalnym. Zinstytucjonalizowane instancje (pomoc społeczna, służby porządkowe, władze samorządo-

³⁴ O. Schreuder, *Zawodowy charakter kapłaństwa*, w: *Ludzie – wiara – Kościół. Analizy socjologiczne*, dz. cyt., s. 240.

³⁵ R. Rak proponuje, aby w wychowaniu kandydatów do kapłaństwa zwracać szczególną uwagę na sprawy istotne. Ważna jest specjalizacja, jednak nie może ona alumnom przysłużyć Kościoła i jego pierwszoplanowego posłannictwa. Stąd specjalizacja powinna mieć miejsce na drugim stopniu nauczania, na uniwersytetach i fakultetach teologicznych. R. Rak, *Duszpasterstwo w Kościele po II Soborze Watykańskim*, „Ateneum Kapłańskie” 107(1986), s. 110.

we, działacze sportowi, prawnicy, lokalne media, pracownicy domów kultury, lekarze, twórcy kultury) mają mniejszy wpływ na duszpasterstwo młodzieży niż osoby z grup pierwotnych o charakterze nieformalnym (rodzina), a także osoby w szerokim znaczeniu określane jako wychowawcy (katecheta, psycholog, nauczyciel, animator). Ich rola jest uzupełniająca w stosunku do zadań wychowawczych rodziców. Pozycja samodzielnego decydenta w sprawach egzystencjalnych i religijnych nie wyklucza więc korzystania przez młodych ludzi z pomocy osób dorosłych, ale ich działania obwarowane są aurytetytem osobowym. W opinii młodzieży tylko rodzice, katecheci, psychologowie, nauczyciele i animatorzy nie stali się ofiarami kryzysu gotowych wzorów osobowych w wychowaniu religijnym.

Funkcje wychowawcze, pełnione przez poszczególne osoby i instytucje, trzeba widzieć jeszcze w świetle innej konstatacji. Z całej badanej populacji młodzieży 39% podkreśla, że w duszpasterstwie młodzieży powinien czynnie uczestniczyć psycholog. Młodzież ta docenia zadania rodziców i katechetów, ale w sytuacji granicznej chce korzystać z pomocy psychologa w rozwiązywaniu swoich problemów. Młodzież troszczy się o własną autentyczność, poczucie odpowiedzialności za własne życie i interpretację otaczającej rzeczywistości społecznej, ale potrzebuje pomocy doradcy, którego rolę wyznacza psychologowi.

Dopiero na dziewiątym miejscu znaleźli się przedstawiciele lokalnych mediów (prasa, radio, telewizja). Ta dziedzina wymaga więc dowartościowania w duszpasterstwie młodzieży. *Technika informacji – stwierdza E. J. Korherr – porównywana jest przez niektórych do wynalazku pisma. Wywiera ona bowiem wpływ na język, sposób myślenia, kulturę symboli, rodzinę i życie społeczne, na spędzanie wolnego czasu i kształcenie, na świętowanie i rytmy życiowe. Wpływ ten jest być może większy niż go sobie wyobrażamy. Mówiąc obrazowo, wiara przeżywana w dzisiejszej kulturze będzie tak dalece różnić się od kultury agrarnej lub rękodzielniczej, jak dziecko od dorosłego.*³⁶

³⁶ E. J. Korherr, *Nauczanie religii w szkole służą człowiekowi*, w: *W służbie człowiekowi*, dz. cyt., s. 73.

Środki społecznego przekazu mogą spełniać bardzo pozytywną rolę w pastoralnej działalności Kościoła w środowisku młodych ludzi. Dają one możliwość w jednym czasie i pośrednio w jednym miejscu dotarcia do dużej grupy osób. Jan Paweł II nawołuje więc do wykorzystania wszystkich możliwości ewangelizowania związanych ze środkami społecznego przekazu: *Mówi się, że kolumny gazet, mikrofony radiowe i telewizyjne kamery są amboną, z której współczesne społeczeństwo czerpie wiele dla swych moralnych i duchowych postaw. Jeśli to prawda, sprawą doniosłej wagi staje się to, aby Kościół nie tylko uczestniczył w formułowaniu zasad filozofii życia społecznego, która stanie się odbiciem wartości uznawanych przez współczesne społeczeństwa, ale również aby zaznaczył swoją bezpośrednią obecność na owej nowej ambonie, pojawiając się na niej z własnymi gazetami i czasopismami, z własnymi stacjami i programami radiowo-telewizyjnymi, z własnym głosem – głosem prawdy i miłości. (...) Jest zatem rzeczą konieczną, aby Kościół nie tylko starał się o uznanie zdrowych wartości moralnych i duchowych przez prasę, kino, radio i telewizję, ale by bezpośrednio głosił Ewangelię przy pomocy nowoczesnych środków przekazu. Skoro ci, których zadaniem jest upowszechnianie wytworów komercyjnych oraz profesjonalnych usług, uważają za sprawę zasadniczą kierowanie uwagi odbiorców ku treściom swojego przesłania, czyż Kościół mógłby zaniechać głoszenia i szerzenia za pośrednictwem środków przekazu bezcennego przesłania Ewangelii?*³⁷

Celem duszpasterskiej troski Kościoła powinno być przygotowanie młodych ludzi do korzystania z osiągnięć technik medialnych, telekomunikacyjnych i teleinformatycznych. Młodzież, wyrażając niewielkie zainteresowanie udziałem w duszpasterstwie przedstawicieli mediów, daje do zrozumienia, że nie jest przygotowana do przejęcia roli współudziału w zadaniach, jakie powinny spełniać środki medialne w środowisku młodych ludzi. Wielu przedstawicieli młodego pokolenia zatracza wolność w podejmowaniu decyzji dotyczących korzystania z osiągnięć technik medialnych. Z twórców stają się

³⁷ Jan Paweł II, *Aby słowo Pańskie rozszerzało się i rozstawało*. Do Papieskiej Komisji Środków Społecznego Przekazu 27 II 1986, „L’Osservatore Romano” 7(1986)2, s. 32.

odbiorcami gotowych produktów i zostają poddani sterowanej manipulacji, która bardzo niekorzystnie wpływa na ich rozwój osobowościowy. Gwarancją niezależności młodych ludzi w stosunku do mediów może być aktywność religijna i większa otwartość na pozytywne wpływy wychowawczo-formacyjne, także w zakresie wychowania do dojrzałego korzystania z osiągnięć technik medialnych.

Z przeprowadzonych badań wynika też, że młodzież nie ma większego kontaktu z przedstawicielami sportu i dlatego nie widzi ich czynnej roli w duszpasterstwie. Jest to dla duszpasterstwa teren mało znany i w najbliższym czasie nie zapowiada się zmiana na lepsze. Z doniesień medialnych ogólnie znany jest poziom agresji młodych ludzi, nazywających siebie fanami sportu (kibice), którzy bardziej od sportu wolą urządzenie bijatyk stadionowych i ulicznych bójek. Jest to zatem grupa ludzi, których powinno objąć duszpasterstwo specjalistyczne, a udział w nim działacze sportowych i sportowców mógłby rokować pozytywnie w dziedzinie podejmowanych działań pastoralnych w środowiskach młodzieżowych kibiców.

Z badań wynika również, że przyczyną niewielkiej aktywności społecznej młodzieży jest niski poziom świadomości społecznej. Ogólnie można przyjąć, że mobilizacja społeczna młodzieży ogranicza się do sporadycznych kontaktów biurokratycznych z władzami samorządowymi. Nie jest to więc wynik doświadczeń w tej dziedzinie, a jedynie wyraz braku ogólnego zainteresowania działalnością władz samorządowych.

Formy i środki duszpasterstwa młodzieży

Podstawowym celem duszpasterstwa młodzieży powinno stać się zorganizowanie całościowej opieki nad młodym pokoleniem. Oznacza to, że w duszpasterstwie młodzieży, które jest adresowane do wszystkich młodych ludzi, potrzebna jest szeroka współpraca duszpasterzy z laikatem w przygotowaniu młodego pokolenia do aktywnego udziału w duszpasterstwie i podejmowaniu zadań ewangelizacyjno-apostolskich w Kościele i w świecie współczesnym. Całościowa opieka oznacza również, że duszpasterstwo młodzieży powinno objąć formację i wychowanie chrześcijańskie, wspierać integralny

rozwój osobowościowy, pomagać w rozwiązywaniu trudności religijnych i egzystencjalnych.

W duszpasterstwie młodzieży należy zwrócić najpierw uwagę na działalność parafialną. Szczególnego dowartościowania domagają się zatem podstawowe formy parafialnego duszpasterstwa młodzieży. Z badań wynika, że najważniejsza w duszpasterstwie młodzieży jest msza święta (64,4%). Drugie i trzecie miejsce zajęły działania duszpasterskie związane z wolontariatem – 42,8% i duszpasterstwem charytatywnym – 40,4%. W środku drabiny hierarchicznej znalazły się działania kulturalne – 35,1%, a trzy kolejne miejsca zajęły różne formy działalności duchowej i apostołsko-ewangelizacyjnej: spotkania modlitewne – 28,5%; spotkania formacyjno-wychowawcze – 26,1%; ewangelizacja – 18,9%.

Na podstawie tych wyników można stwierdzić, że młodzi katolicy potrzebują najpierw dobrze zorganizowanego duszpasterstwa sakramentalnego i charytatywnego, natomiast różne formy działalności duchowej i apostołsko-ewangelizacyjnej będą mogły spełniać większą rolę, jeżeli zostaną odnowione i przygotowane do potrzeb młodego pokolenia. Przede wszystkim należy stwierdzić, że młodzież, angażując się w działalność różnych grup, kontestuje ich charakter pedagogiczny. Mogą tego być różne przyczyny. Ze strony samej młodzieży może to być symptom buntu przeciwko wszelkim formom wpływów wychowawczych. Bardzo prawdopodobne jest też przypuszczenie, że poziom oddziaływań pedagogicznych w duszpasterstwie grupowym daleko odbiega od oczekiwań młodzieży aktywnie uczestniczącej w różnych grupach. W grupowej działalności pedagogicznej należy zatem w większym stopniu uwzględniać osiągnięcia psychologii, która jest źródłem wiedzy o procesach i prawidłowościach rządzących zachowaniem jednostek, aby zarówno grupy jak i poszczególne osoby prowadzić do wzrostu w dojrzałości psychicznej, osobowej, społecznej oraz chrześcijańskiej. Z dorobku nauk psychologicznych korzysta się w duszpasterstwie zwłaszcza od Soboru Watykańskiego II, który określa psychologię wprost jako naukę, której postęp jest pożyteczny dla ludzkości (por. KDK 54; DWCH 1).³⁸

³⁸ W dokumentach soborowych znajdujemy szczegółowo wyliczone obszary duszpasterskiej działalności, w których należy korzystać z psychologii (zob. KDK 52,

Ojcowie soborowi gorąco zachęcają teologów i duszpasterzy do dialogu z naukami świeckimi: w wychowaniu *powinno się czynić właściwy użytek nie tylko z zasad teologicznych, ale także z dorobku świeckich nauk, zwłaszcza psychologii i socjologii. Dzięki temu wierzący może przeżywać swoją wiarę w sposób bardziej świadomy i dojrzały* (KDK 62).

W działalności grupowej ważne miejsce zajmuje też element kulturalny, którego konkretyzacją są różnego rodzaju parafialne kluby młodzieżowe. Prowadzone mogą być przez samą młodzież. Brak zajęć pozaszkolnych powoduje, że młodzież ciągle poszukuje możliwości spędzania wolnego czasu. Kluby mogą stanowić alternatywną formę włączenia się w działalność kulturalną. Wszelkie formy działalności duchowej, formacyjnej, czy apostołsko-ewangelizacyjnej młodzież docenia pod warunkiem, że są dobrze przygotowane, wypełnione solidnym programem. Młodzież docenia i akceptuje te formy grupowej działalności, które bardziej oparte są na gruntownej informacji i formacji aniżeli atrakcji.

Młody człowiek jest wrażliwy na przekaz treści, które pomogą mu w rozwiązaniu jego problemów, gdyż wtedy może zbliżyć się do Boga widząc w tym osobistą szansę wychowania w wierze. Z uzyskanych odpowiedzi badanej młodzieży wynika natomiast, że ewangelizacja nie stanowi dla młodych ludzi atrakcyjnego wyzwania pastoralnego. Przedmiotem ewangelizacji są wszyscy ludzie bez wyjątków, dlatego ewangelizacja nie istnieje obok duszpasterstwa, a tym bardziej poza lub ponad nim. Owocność dzieła ewangelizacyjnego zależy od stopnia powiązania go z działalnością pastoralną Kościoła. Ewangelizacja powinna obejmować całego człowieka: jego osobę i życie. Biorąc pod uwagę ścisły związek ewangelizacji z duszpasterstwem trzeba stwierdzić, że jej podstawowym celem powinno być dostosowanie kształtu orędzia ewangelicznego (treść, forma, przekaz) do potrzeb czasów współczesnych i wymogów życia współczesnego młodego człowieka.

Cel pastoralny ewangelizacji nie może jednak sprowadzać się jedynie do formowania poszczególnych wiernych, ale musi przede

wszystkim uwzględniać kształtowanie warunków dla życia zgodnego z zasadami Chrystusowej Ewangelii poprzez permanentną socjalizację religijną (wychowanie w rodzinach, nauczanie i przepowiadanie Kościoła, katechizacja, działania dydaktyczno-wychowawcze w ramach wspólnot kościelnych), którą można uznać za jeden z elementów pośrednictwa zbawczego Kościoła. Tymczasem z uzyskanych odpowiedzi wynika, że młodzież nie docenia atrakcyjności działań formacyjno-wychowawczych i duchowych Kościoła nie dostrzegając w spotkaniach o takim charakterze większych możliwości czynnego uczestnictwa. Jest to zatem ważne wyzwanie dla duszpasterstwa młodzieży, aby uczynić ewangelizację priorytetowym wyzwaniem w organizowaniu działań pastoralnych w środowisku młodych ludzi.

Istota orędzia ewangelicznego w znaczący sposób ogranicza wszelkie programowania zachodzących przemian w jego proklamowaniu. Przyszłość ewangelizacji tylko częściowo zależy od ludzi, gdyż jej moc pochodzi od Ducha Świętego, który kieruje Kościołem. Nie podważa to jednak zasadniczej prawdy, że może ona dokonać się tylko w bliskim związku z Kościołem Chrystusowym, przy czynnym udziale i współpracy wszystkich jego członków, bez względu na stopień uczestnictwa w jego życiu.³⁹

Głoszenie Ewangelii jest ściśle związane z misją zbawczą Kościoła. Młodzież dostrzega ten związek, czego dowodem są odpowiedzi młodych ludzi, którzy uważają, że odprawianie mszy świętych „młodzieżowych” jest najważniejszym elementem duszpasterstwa młodzieży. Do proboszczów należy jednak decyzja, jak często taka msza święta dla młodzieży ma być odprawiana (w zależności od środowiska: raz w tygodniu, raz czy też dwa razy w miesiącu). Można też zorganizować dekanalnie, przez kilku księży msze święte młodzieżowe w poszczególnych parafiach. Każda zmiana może bardziej zainteresować uczestników.

³⁹ Dekret Kongregacji Nauczania Katolickiego (22 II 1976): „Świat się zsekularyzował i zubożył w pewnym stopniu na problematykę religijną; brak mu zgodności z wiarą i przepowiadaniem Kościoła. Zachodzi więc konieczność przybliżenia Ewangelii ludziom współczesnym. Trzeba znaleźć odpowiedni dla nich język przekazu. Taka wszakże misja jest za ciężka i za skomplikowana, aby ją było można improwizować, albo zostawić swobodnej inicjatywie jednostek.” Paweł VI, *Kapłaństwo dzisiaj. Wybór przemówień*, Poznań–Warszawa 1978, s. 352.

Sama młodzież ma też swoje uwagi krytyczne w stosunku do sposobów odprawiania mszy świętych i określiła bliżej ich charakter. Po skategoryzowaniu udzielonych odpowiedzi można sformułować następujące postulaty: zmniejszyć objętość ogłoszeń parafialnych (ogłoszenia parafialne są za długie, nudne i jest ich za dużo); zmienić zachowanie proboszcza (wołanie o pieniądze); zadbać o oprawę wokalnno-muzyczną mszy świętej (niemelodyjne śpiewy, złe nagłośnienie); skrócić czas odprawiania mszy świętej (msza święta jest za długa); zrezygnować ze schematyczności mszy świętej (msza święta jest nudna); wyeliminować z mszy świętej elementy „polityczne” (za dużo mowy o polityce).

Młodzież oczekuje zmian w treści i formie komunikacji słownej w liturgii, ale jednocześnie dostrzega potrzebę oczyszczenia akcji liturgicznej z niepotrzebnych i obciążających ją elementów. Dotyczy to przede wszystkim ogłoszeń parafialnych. Młodzież domaga się również uwyrażnienia istotnych elementów liturgii, która w całości powinna być wspólną akcją zgromadzenia liturgicznego.

Młodzież okazała więc bardzo dużą wrażliwość na ogłoszenia, których treści i sposób przekazu zaburzają sakralny charakter *actio*. Oznacza to również, że młodzi ludzie słuchają ogłoszeń i oczekują od nich przekazu najważniejszych treści. Młodzi ludzie uznają istotne elementy *actio* za nienaruszalne, natomiast dostrzegają możliwości „uatrakcyjnienia” ogłoszeń. Najpierw dotyczy to objętości podawanych informacji, następnie zbyt długich komentarzy do tych informacji, a wreszcie samej treści komunikatów. Wrażliwość młodzieży na niefortunnie podawane ogłoszenia przy jednoczesnej dużej akceptacji „stałych” części mszy świętej pokazuje, że ogłoszenia straciły swój pierwotny sens i stały się częścią obcą akcji liturgicznej. Można nawet suponować, że nie wystarczą tutaj jedynie kosmetyczne zmiany, ale należałoby się zastanowić nad uregulowaniem tego problemu poprzez wprowadzenie „schematów” ogłoszeniowych, a pozostałe informacje udostępnić wiernym w postaci pisemnej (gazetka parafialna, tablica ogłoszeń). Poza tym objętość ogłoszeń zwiększa się w określonych sytuacjach (wizyta duszpasterska – kołęda, uroczystości kościelne i parafialne, okazjonalne akcje). Można tego uniknąć przygotowując skondensowaną w treści informację pisemną dla

wszystkich i podaną w sposób ogólnie dostępny (tablica ogłoszeń), a informacje przeznaczone jedynie dla konkretnych grup wiernych przekazywać na osobnych spotkaniach.

Wrażliwość estetyczna młodych ludzi każe im też zwracać uwagę na oprawę mszy świętej, zwłaszcza jakość śpiewów i stronę muzyczną. Należy zatem uznać, że jakość śpiewów, klasa oprawy instrumentalnej bardzo wydatnie może podnieść walory estetyczne i przeżyciowe uczestnictwa wiernych we mszy świętej. Jest to nie tylko postulat młodych wiernych, uwrażliwionych estetycznie, ale również ważne zadanie dla przyszłej reformy liturgicznej. Młodzież sygnalizuje, że oprawa muzyczna, choć nie należy do istoty akcji liturgicznej, to jednak ma duży wpływ na przeżywanie liturgii i może wydatnie podnieść jakość uczestnictwa wiernych, albo przyczynić się do zminimalizowania pozytywnych doświadczeń religijnych związanych z uczestnictwem we mszy świętej.

Osoba celebransa jest również adresatem postulatów dotyczących zmian w odprawianiu mszy świętej. Dla młodych ludzi ważne jest zachowanie proboszcza, a zwłaszcza wszelkie sugestie związane z finansami. Jest to bardzo drażliwy temat dla wszystkich wiernych, ale należy raczej uznać, że jest to raczej „echo” opinii wyrażanych przez starszych, dla których problem finansowy jest bardziej znaczący niż dla młodych ludzi. Świadczy to o tym, że osoba celebransa jest postrzegana nie przez pryzmat „przypadłości”, ale samej istoty jego funkcji, jaką spełnia w liturgii.

Ogólnie trzeba stwierdzić, że większość postulatów formułowanych przez badaną młodzież dotyczyła osobistych doświadczeń w dziedzinie liturgicznej. Indywidualny odbiór liturgii pozostaje jednak pod dużym wpływem otoczenia, środowiska rodzinnego, zwyczajów i tradycji w danej parafii. Można jednak przyjąć, że porządek postulowanych zmian jest odzwierciedleniem aktualnego stanu i pomimo różnic, które są wynikiem doświadczeń interpretujących osobiste przeżycia, przedstawia najważniejsze bolączki związane z uczestnictwem młodzieży w parafialnych mszach świętych. Z badań wynika, że formacja liturgiczna młodzieży powinna zostać dowartościowana w katechezie.

Odpowiadając na jedno z pytań ankietowych respondenci mieli także możliwość uszczegółowienia swoich poglądów na temat duszpasterstwa młodzieżowego i wskazania na najbardziej konieczne warunki skutecznej działalności pastoralnej w środowisku młodzieżowym. Na pytanie: „Co oprócz pracy duszpasterza potrzebne jest do prowadzenia duszpasterstwa młodzieży” respondenci udzielili następujących odpowiedzi: zaplecze lokalowe – 56,4%; środki materialne, pieniądze – 47,4%; klub, kawiarenka – 30,6%; sprzęt rekreacyjno-sportowy – 28,8%; biblioteka i videoteka – 28,6%; sprzęt audio i video – 25,5%; sprzęt komputerowy – 25,2%.

Dowartościowanie pieniędzy w duszpasterskiej działalności przez młodzież potwierdza jedynie powszechne przekonanie, że środki materialne stanowią ważny element duszpasterstwa, ale najważniejsze jest zaplecze lokalowe, które stanowi niezbędne zabezpieczenie podejmowanych działań pastoralnych w środowisku młodych ludzi. Młodzież jednocześnie wyraża potrzebę dostępu do książek i kaset video, gdyż są to mało wykorzystywane przez nich środki techniczne. W duszpasterskiej działalności najważniejsze jest zaplecze lokalowe i pieniądze. Pozostałe środki można wykorzystać jedynie na podstawie poznanego zapotrzebowania danej grupy. Nie można zatem przesądzać o wartości wykorzystywanych środków w duszpasterstwie młodzieży bez wnikliwej analizy sytuacji danej grupy młodzieżowej, indywidualnie określonych potrzeb i możliwości wykorzystania całego potencjału wykorzystywanego środka technicznego. Na podstawie analiz całościowych należy podkreślić duże znaczenie zaplecza lokalowego, które stanowi bezdyskusyjny warunek w działaniach pastoralnych. Pieniądze natomiast mogą być wykorzystane celowo na konkretne akcje, lub zakup konkretnych środków technicznych wedle zapotrzebowania danej grupy młodzieżowej.

W jednym z pytań ankietowych młodzież deklarowała udział w ogólnopolskich lub światowych zlotach młodzieży organizowanych przez Kościół. Z udzielonych odpowiedzi wynika, że jedynie co dziesiąty respondent brał udział w takich zlotach (10,8%), a 81,1% nie uczestniczył w nich nigdy i 6,9% nie było takim zlotem zainteresowanych. Młodzież stanowią zatem grupę potencjalnych uczestników takich zlotów. Należy jednak podkreślić, że częstą przyczyną unie-

możliwiająca im udział w tego typu spotkaniach jest brak środków pieniężnych. Stąd deklarowana przez tę młodzież potrzeba inwestowania w duszpasterstwo pieniędzy może być uzasadniona, a jednocześnie umożliwienie uczestniczenia tej młodzieży w spotkaniach stanie się dodatkowym bodźcem do angażowania się w inne formy duszpasterstwa młodzieży.

Dodać jednak należy, że zloty młodzieży nie stały się, mimo wysiłków ich organizatorów, zwyczajnym środkiem duszpasterskim. Młodzież traktuje tę formę jako jednorazową akcję, która o tyle jest atrakcyjna, o ile spełnia oczekiwania nie tylko młodzieży przygotowanej duchowo, ale również poszukującej, wątpliwej, niekonsekwentnej. Zakwalifikowanie się do grupy aktywnych uczestników zlotów jest związane z czynnym uczestnictwem w duszpasterstwie młodzieżowym. Młodzież pozostająca na marginesie działalności pastoralnej Kościoła, może stać się podmiotem duszpasterstwa właśnie w organizowanych zlotach młodzieżowych. Jednym z warunków aktywności w tej dziedzinie młodzieży jest mobilizacja apostołstwa indywidualnego, gdyż świadectwo rówieśników pozostaje najsilniejszym argumentem w podjęciu decyzji uczestnictwa w zlotach młodzieżowych. Przeszkodą w zainteresowaniu zlotami młodzieżowymi są też alternatywne możliwości aktywnego spędzania czasu. Młodzież ma coraz większe możliwości czynnego włączenia się w różne formy inwencji społecznej i dlatego atrakcyjna forma zaproszenia może być dla nich motywem podjęcia decyzji uczestniczenia w zlotach młodzieżowych.

Kolejny problem duszpasterstwa młodzieży poruszany w ankiecie dotyczył pielgrzymek pieszych do sanktuarium, które jest miejscem celebracji kultycznych.⁴⁰ Pielgrzymki są bowiem ściśle związane z sanktuariami.⁴¹ Pomimo zmian, jakie nastąpiły w ciągu wieków,

⁴⁰ „Do zadań, jakie mają pełnić sanktuaria, wymaganych również przez Prawo Kanoniczne, należy troska o stały rozwój życia liturgicznego. Nie chodzi tutaj o zwiększenie częstotliwości sprawowanych obrzędów, ale o ich coraz lepszą jakość”. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*, Poznań 2003 (dalej skrót: DPLL 266).

⁴¹ Pielgrzymka, powszechna forma religijności, jest typowym wyrazem religijności ludowej, ściśle związanej z sanktuarium, którego istnienie stanowi element ko-

także w naszych czasach pielgrzymowanie zachowuje podstawowe wymiary, które określają jego duchowość. Pierwszorzędnym wymiarem pielgrzymek jest eschatologia. Jest to wymiar autentyczny i podstawowy: pielgrzymowanie, „droga do sanktuarium” to znak i obraz drogi do królestwa niebieskiego. Wymiar pokutny pokazuje, że pielgrzymka podobna jest do „drogi nawrócenia”. Idąc do sanktuarium, pielgrzym przebywa drogę od uświadomienia sobie własnego grzechu i wędzów narzucanych mu przez rzeczy złudne i bezużyteczne, do osiągnięcia wewnętrznej wolności i zrozumienia znaczenia życia.

Pielgrzymka jest przeżywa przede wszystkim jako akt kultu. Pielgrzym idzie do sanktuarium po to, żeby spotkać się z Bogiem, przeżyć Jego obecność, oddając Mu adorującą cześć i otwierając przed Nim swoje serce.⁴² Podróżowanie pielgrzyma przypomina w pewnym sensie Jezusa i Jego uczniów, którzy przemierzali drogi Palestyny, aby zwiastować Ewangelię zbawienia. Pod tym względem pielgrzymka jest głoszeniem wiary, a pielgrzymi stają się „wędrującymi głosicielami Chrystusa”, w czym ukazuje się wymiar apostołski. Wymiar wspólnotowórczy podkreśla, że pielgrzym udający się do sanktuarium jest we wspólnocie wiary i miłości nie tylko z tymi, z którymi znajduje się w „świętej podróży” (por. Ps 84, 6), lecz także z Panem, który idzie z nim tak, jak szedł przy boku uczniów z Emaus (por. Łk 24, 13-35). Pielgrzym idzie z tymi, z którymi łączy go wspólnota pochodzenia, a przez nich idzie z Kościołem mieszkającym w niebie i pielgrzymującym na ziemi (DPLL 286).

Młodzież, deklarująca udział w pieszych pielgrzymkach, miała do wyboru kilka możliwości: regularnie od kilku lat – 1,7%; kilka ra-

nieczny. Pielgrzym potrzebuje sanktuarium, a sanktuarium potrzebuje pielgrzyma (DPLL 279).

⁴² Ważną rolę w pielgrzymowaniu spełnia samo sanktuarium jako miejsce (centrum) kultury, w którym organizuje się wykłady i konferencje, podejmuje się interesujące inicjatywy wydawnicze, realizuje się przedstawienia, koncerty, wystawy i inne działania artystyczne i literackie. Działalność kulturalna sanktuarium stanowi jakby uboczną promocję człowieka. W pozytywny sposób łączy się ona bowiem z jego pierwszorzędnym zadaniem, jakim jest chwała Boga, dzieło ewangelizacji i świadczenie miłosierdzia. W takim kontekście odpowiedzialni za sanktuaria powinni jednak czuć nad tym, by element kulturowy nie górował nad elementem kultycznym (DPLL 276).

zy – 8,3%; jeden raz – 9,5%; nigdy – 80%; brak odpowiedzi – 0,5%. Niski procent pielgrzymów „regularnych” świadczy o tym, że nie jest to forma pobożności dla młodzieży „zwyczajnej”; na coroczną pielgrzymkę wyrusza ta młodzież, która traktuje tę formę „elitarnie”, wpisując ten rodzaj pobożności ludowej w pobożność indywidualną.

Biorąc pod uwagę wszystkie walory pielgrzymowania należałoby uznać piesze pielgrzymki za ważny element duszpasterstwa młodzieży i podjąć w tej dziedzinie większy wysiłek dla spopularyzowania jej w środowisku młodzieżowym. Pielgrzymki piesze stanowią zatem ważny środek duszpasterski i należy dowartościować tę formę pobożności. Młodzież generalnie potrzebuje większej motywacji do udziału w pielgrzymkach.

Organizowanie pielgrzymek dla młodzieży ma przyszłość. Może je jednak czekać zmiana niektórych form wyrazu, na przykład języka, którym pańnikom mówi się o Bogu. *Towarzystwie w Lourdes grupie nastolatków*, – wspomina ks. Allard – *gdy już odjeżdżaliśmy, jeden z nich odwrócił się w kierunku Groty Massabielskiej, mówiąc: «Cześć, Maryjo, sphywamy!»*. *W pierwszej chwili byłem oszołomiony tym zdaniem, ale w końcu nie powiedziałem nic, przecież było ono wyrazem miłości.*⁴³

Działalność pielgrzymkowa powinna stać się znaczącym centrum ożywienia wiary i ewangelizacji, zapewniając „obfitsze środki zbawienia”. Dokumenty kościelne rozróżniają turystykę religijną, która kładzie akcent na przeżycia natury kulturalnej i poznawczej, i pielgrzymkę, która jest aktem religijnym. Wyraża się ona w pokucie, dziękczynieniu za łaski, uwielbieniu Boga. Współcześni pielgrzymi potrzebują zarówno elementów duchowych, jak i poznawczych. Od organizatorów i przewodnika wymagają dużej wiedzy teologicznej, psychologicznej, religijnej, historycznej, geograficznej, przyrodniczej oraz fachowości. Poza wymiarem duchowym pielgrzymowania jest także strona organizacyjna. Pielgrzymka jako akt religijny ma swój duszpasterski program. Bardzo ważne staje się odpowiednie przygotowanie pielgrzymów, dlatego należy wcześniej spotkać się z nimi, by ukształtować ich duchowe postawy i zweryfiko-

⁴³ P. Bieliński, *Nowe formy pielgrzymowania*, „Miejsca Święte” 40(2000), s. 63.

wać oczekiwania. Piesze pielgrzymki młodzieży mogą być wielką szansą rozbudzenia i ożywienia życia religijnego w parafii. Dlatego też w parafiach, które organizują różne formy pielgrzymek powinno istnieć duszpasterstwo pielgrzymkowe.

Podsumowanie

Misja Kościoła w odniesieniu do środowiska młodzieżowego ulega zasadniczemu przemodelowaniu i przybiera nową formę dzięki współpracy w ramach różnych form duszpasterstwa młodzieży. U fundamentów tej współpracy leży fakt, że Kościół i świat znajdują się w fazie takich przemian, w których problemy młodych stają się jednym z istotnych zadań Kościoła i dzięki temu zostaną w sposób dogłębny poznane i w miarę rozwoju duszpasterstwa młodzieży rozwiązywane. Duszpasterstwo młodzieży staje się elementem twórczym, który na stałe wchodzi do pastoralnych wysiłków Kościoła parafialnego. Przed duszpasterstwem młodzieży otwierają nowe możliwości realizowania misji Kościoła wobec młodego pokolenia. Można więc stwierdzić, że aktywność duszpasterska w środowisku młodzieży jest wyraźnym *znakiem czasów* współczesnych. Istotą nowego duszpasterstwa młodzieży jest uznanie nowej ewangelizacji za podstawowe zadanie zarówno dla duszpasterzy, jak i młodych ludzi. Obowiązuje tu jednak generalna zasada: *O prawdziwie chrześcijańskiej ewangelizacji można mówić tylko wtedy, kiedy głosi się osobę Jezusa Chrystusa* (por. EN 22; RM 5-6, 17-19).⁴⁴

Zusammenfassung

Die Mission der Kirche im Bezug auf den jugendlichen Teil der Gesellschaft unterliegt ständigen Umwandlungen und auf Grund der Mitarbeit zieht die neuen Formen an. Als eine gewisse Unterlage für diese Zusammenarbeit in der Kirche gelten die Probleme der Jugend, die zu den wesentlichen Aufgaben der Gemeinschaft der Gläubigen gehören. Die Seelsorge unter den Jugendlichen ist ein sehr kreatives Element und als wesentliches gehört zu der pastoralen Tätigkeit jeder Pfarrei. Auf Grund der

⁴⁴ *Abyśmy byli świadkami Chrystusa, który nas wyzwolił.* Deklaracja końcowa Zgromadzenia Specjalnego Synodu Biskupów poświęconego Europie, „L'Osservatore Romano” 13(1992)1, s. 48.

Beobachtungen kann man feststellen, daß die seelsorgerische Aktivität unter den jungen Menschen ein sehr bedeutendes *Zeichen der Zeit* in der modernen Gesellschaft ist. Das Wesen dieser Seelsorge ist die unaufgebbare Evangelisierung.

thum. Bogusław Spurgjasz